

KLUCZ (354) *sb m*

sg *N* klucz (42). ◇ *G* klucza (8). ◇ *A* klucz (54). ◇ *I* kluczem (38); -em (5), -(e)m (33). ◇ *pl N* klucze (35). ◇ *G* kluczków (18), kluczy (16); -ów *RejKup*, *OrzList* (2), *OrzRozm*, *RejAp* (2), *RejPos* (2), *WujJudConf* (4), *LatHar*, *SarnStat* (2); -y *ZapWar* (2), *LibMal* (4), *KarnNap*, *SkarJedn* (6) *WujNT*; -ów : -y *KromRozm III* (2 : 1), *GostGosp* (1 : 1); ~ -ów (2), -(o)w (16). ◇ *A* klucze (102). ◇ *I* kluczmi (18), kluczami (14); -mi *LibMal* (2), *RejKup*, *UstPraw*, *OrzRozm*, *OrzQuin*, *RejAp* (2), *RejPos* (2), *HistLan*, *SkarŻyw*, *WujNT* (2); -ami *OrzList*, *KwiatOpis* (2), *NiemObr*, *ActReg*; -mi: -ami *SarnStat* (4 : 9); ~ -ami (13), -(a)mi (1). ◇ *L* kluczach (6), klucz(o)ch (1); -aćb : -(o)ch *RejPos* (1 : 1); ~-ach (3) *KromRozm III*, *RejPos*, *RejPosRozpr*, -ach (2) *WujJud*, *WujJudConf*, -(a)ch (1). ◇ *du N* (*cum nm*) klucza (1) *GostGosp* 56. ◇ *G* (*cum nm*) kluczu (1) *ZapWar* 1523 nr 2296.

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVII – XIX w.*

1. *Mały, podłużny metalowy przedmiot przystosowany do otwierania i zamykania zamka; clavis Murm, Mymer¹, Mącz, Calep, Cn; dens Cn* (335) : A przeto wziawšy klucze/ natychmiast fkrzynię otworzyli *OpecŻyw* 84v; *anym yemv* wszyal [...] *duv cludzu* [!] *vasznoczy szeszy groszy obyczayem szlodzyeyskyem ZapWar* 1523 nr 2296, 1532 nr 2415 [2 r.]; *Murm* 132; *Mymer¹* 30; then [klucz] na wołk włyepywłchi, dała kałzche schinkarcze schwabowey abi klucz podług oney proporczy na wołku withloczoney dali vrobicz *LibMal* 1551/163v, 1545/ 99v, 1546/114 [2 r.], 115v, 1551/163, 163v [3 r.] (13); *RejJóz* D7; Bo kiedy ty fpąć idziełz/ tedy klucz v páfá/ A z drugim też gdzieś klucznik/ wnet dunie do láfá. *RejFig* Bb6, Bbv; *BielKron* 111v, 313; *Mącz* 56b; *HistRzym* 38, 38v [2 r.]; *RejPos* 138v; Támże przy wšzytkich fkrzynię przynieść rokazano [...]. Potym ku niey Zięciowie s kluczmi przyštapili/ A odiawšy pieczęci fkrzynię otworzyli. *HistLan* Fv, E3; Wrotny fkriy w zánádrá klucze/ Kiedy kto wżeteczny tłucze. *RejZwierz* 236v; *WujJud* 86v; *KochPhaen* 8; *KochPieś* 28; *Calep* 205a; *GostGosp* 10, 22, 54, 56 [2 r.], 58 [4 r.], 92; A wżákož niebytność którego z nich prze chorobę/ álbo inné *legale impedimentum* przekažác nie ma fpólného zezwolenia [na otwarcie skarbu koronnego]/ owšzem *absens* zá obwiefczeniém innych fenatorów/ powinien támże klucz fwóy do innych Kolegów przełác. *SarnStat* 20, 364.

klucz do czego (9): Thełz zeznal yłz łoby vczynyl klyucz do fpidwałchow panyey fwoyey *LibMal* 1550/153v, 1543/77, 1551/163, 164; Miedzy złoczyńtwo thež poczytáią kiedy kto rzecz kráđžoną ma wfwoim fchowaniu/ do ktorego łam noši klucz *GroicPorz* m3v; *UstPraw* G2v; *HistRzym* 64y; *SkarKaz* 80b. Cf »klucz do zamku«.

klucz od czego (6): *LibMal* 1551/163, 163v; Krol tedy kazał ofiar do kościoła náklásć/ drzwi zápieczętować á zámknąć/ á łam klucz od kościoła wzyął. *BielKron* 111v; *HistLan* E2v; *GostGosp* 26. Cf »klucz od kłotki«, »klucz od zamku«.

W charakterystycznych połączeniach: klucz paniej, sędziego (2), *stary, wielki, wojewodzy* (2); *klucz pošan; klucza dać, dostać* (3), *nażyczyć; klucz(e) bierać, chować, gubić, mie(wa)ć* (5), *nosić, naczynić (uczynić)* (3), *(od)da(wa)ć (dan)* (13), *prześłać (przysłać)* (2), *(s)kryć* (2), *urobić, używać* (2), *wieszać, wrzucić* (3), *wziąć* (4); *drzwi kluczem przepędzone; odesłać z kluczem.*

Zwrot: »kluczem otwierać (a. otwarać), otwierany« [szyk zmienny] (11 : 2): A othworzila tham do tey łtodoli łama lyenarthowłka kluczem fwoyem. *LibMal* 1544/80v, 1544/91v, 1546/114 [4 r.], 114v,

115v, 1551/163v [2 r.], 1554/185; które fkrzynię kluczymi Woiewodźemi y Sędzięgo onęy zięmie [...] máią bydź zámykáné y otwieráné [*clavibus ... claudi et aperiri debeant JanStat 436*]. *SarnStat 537 [idem] 938*.

Wyrażenia: »klucz (jeden z) fałszywy(ch)« = *klucz podrobiony (2)*: then tho olbricht thichze klyuczi fałfchiwych na wyelye Myeifczach kradnancz vziwał. *LibMal 1554/185v, 1554/185*.

»klucz o jednym zębie« = *wytrych (2)*: Zeznał yfch vdzialawfi fzoby klyucz o yednym zembye dwa kroc Annye dzyewcze zuchowfkiego thegořz klucza dall, aby do pywnycze po pywo czarne othworzila, kthora gořzpodarzs zamkyem fzwym zawyerall *LibMal 1546/ 114, 1546/115v*.

»klucz od kłotki« (1): Otoż od iedney kłotki ieden klucz iednemu/ A od drugiey zárázem oddawam drugiemu. *HistLan E2v*.

»zamkowy, od zamku, do zamku klucz« [*szyk 2 : 1*] (1 : 1 : 1): *BielSpr 74*; dwa kluczá bywáią do iednego zamku. *GostGosp 56, 54*.

»kluczem zamykany; pod zamknieniem kluczow« [*szyk 2 : 1*] (2; 1): A ták chcemy/ áby křięgi przerzeczoné álbo Aktá Więców wálnych pod zámknieniem trzech kluczów [*sub clausura trium clavium JanStat 505*] od tego czáfu były chowané *SarnStat 748, 537, 938*.

»klucz złodziejski« = *wytrych (2)*: Item Powyada yřz v pana Mokronofkiego fluzáčz klyuczi złodzyeifkych řfoby yefth Naczinyll *LibMal 1551/159, 1551/159*.

Szeregi: »klucz i wytrych« (2): Item powyada ze Jan Rzepeczky them tho klyuczem y vitrichem thefch othwyeral dzyewkam omyenyonym do zamkow Gořpodarřkych *LibMal 1546/114v, 1546/114*.

»zamek i klucz« (1): Křięgi Zyemřkie máią bydź chowané w zámknieniu/ Do ktorych křięg máią bydź try [!] zamki y trzy klucze *UstPraw G2v*.

W przen (21) :

Zwroty: »stracić od rozumu klucze« = *zglupieć, stracić zdrowy rozsądek [szyk zmienny] (3)*: *RejWiz 30v, 41v*; Hárdy gdy řtráci od rozumu klucze/ Ieřt iáko pęcherz co řie wiátre m tłuče. *RejZwierc 218v*.

»stracić od zamku klucze« = *prawdopodobnie dostać biegunki (1)*: Bo niepomoże pigulá Kiedy wbok kole rywułá Doktor řtoiąc w mořderz tłuče Pan řtrácił od zamku klucze Więc mu leie w gardło řerop *RejRozpr G4v*.

Wyrażenie: »kluczem otworzony« (1): Miei vřzy pogotowu kluczem otworzone/ Ale vřtá w mowieniu kłoteczká zámknione. *BielKom C6v*.

Szereg: »kłotka i klucz« (1): Leie/ wrzeřczy/ kołáce/ á řklenice tłuče/ Bo řtrácił od rozumu y kłotki y klucze. *RejWiz 30v*.

a) Wizja symbolicznego klucza do piekier w Apokalipsie (16) :

klucz czego (6): *BibRadz Apoc 9/1; RejAp 77v marg, Ee*; Widziałem ániolá řřtępuiącego z niebá/ máiącego klucz przepáři [*clavem abyssi*]/ y řáncuch wielki w ręce řwoiey. *WujNT Apoc 20/1, Apoc 9/1, s. 859*.

klucz do czego (3): *RejAp 76, 77v*; A czynić to miał Antichriř ten/ ktorego řan w Obiáwieniu řwym gwiazdą z niebá ná zięmie vpádlá názywa/ kluczem onym do przeáři wřiętym. *CzechRozm 188v*.

klucz od czego (2): řz iey dan ieřt klucz od řtudniey przepáři. *RejAp 77, 164v*.

Zwrot: »otworzyć kluczem; otworzył klucz« (4; 1): Słyżzelifmy málo wyfzłzey/ iáko tá beftia wyftąpiłá s przeáci [...]/ othworzywfyz pirwey wrotá do they fprofney przepáci fáłfzu [...]/ kluczem onym fáłfzywym ktorego iey do czáfu zwierzono y pożyczono. *RejAp* 92; Oto otworzył nam then klucz przepáci fáłfzow *RejAp* 77v, 85v, 109v, 142v.

Przen: *Środek, sposób pozwalający na osiągnięcie, zrozumienie, zdobycie czegoś; wyjaśniający coś; doprowadzający do czegoś; ważny punkt umożliwiający dostęp do czegoś, opanowanie czegoś* (29) : *RejKup* o7v [3 r.]; *RejPos* Ooo5v; vzbroymy fię niezwyćięzoná Chrześciáńfká zbroiá: bo krzyfz ieft zwyćięzcá śmierci/ nádzieią [!] wiernych/ fwiátłóć. fwiátá/ klucz Rayfki *SkarŻyw* 399.

klucz czego [= *do czego*] (4): *SkarJedn* 372; *StryjKron* A; Biádálz wam Zakonnym Doktorom/ iżeście odiełi klucz wyrozumienia [*clavem scientiae*]: fámiście nie wefzli/ á tych ktorzy wchodźli liámowáliście. *WujNT Luc* 11/52; Szpiżárnia y kluce táiemnic Bożych. *SkarKaz* 80b *marg*.

klucz czego [= *będący czym*] (1): Y w nim pokoii onego [...] vżył [...] ná czytániu piłmá S. do ktorego mu Pan Bog głęboii rozum/ kluczem láfki fwey otwarzáł. *SkarŻyw* 86.

klucz do czego (10): *PatKaz II* 49v; *LubPs* ggv; Náuczyćielowie odłzczepieńcy vdáli fię zá mądroćiá ludzká y ziemfká/ ktora práwie ieft klucz do piekłá *BibRadz II* 138a *marg*; Tenći to ieft klucz do wfzytkiego piłmá/ [...] ktorego iuż teraz fprobuiemy ná kilká mieyfcah/ ktore przeciwna ftroná zwykłá przywodzić. *SarnUzn* F5, F5 *marg*; Modlitwá ieft kluczem do niebá. *KuczbKat* 355 [*idem*] 355 *marg*; do Piłmá rozumienia klucz ieft wiárá *SkarKaz* Oooo2b, 207b. *Cf Wyrażenie*.

klucz od czego (1): Nie obiecałemći ia wam powiádác o rzeczách wyfokich/ w głęboikiéy Teologiiéy zámkniónych: od których ty Kśięże Doktorze klucz ná ten czás będąc *Administratore*^m w Przemyłkim Bifkupftwie/ w niebytności Bifkupiéy/ nośifz. *OrzQuin* M.

klucze ku komu (1): *RejPos* 119v *cf* »droga, klucze«.

W charakterystycznych połączeniach: *klucz mocny,rajski; klucz(e) dawności, łaski, tajemnic; klucz(e) (do) nauki* (2), *do nieba* (2), *do piekła, do pisma* (2), *(do) skarbow (skarbnice)* (2), *(do) wyrozumienia* (2); *klucz(e) dać (dan)* (8), *mieć (mający)* (3), *nosić, odjąć, wziąć (wzięty)* (2); *klucza używać*.

Zwrot: »kluczem otworzyć; klucz, który otwarza« (1; 1): Abowiem onyc fą famy nawyzfze dobro/ [...] gdyż ony fą iáko klucz który nam otwarza kroleństwo Boże *BibRadz* *3v; *SkarŻyw* 86.

Wyrażenie: »klucz(e) do zamkow« (2): A fądże wiele ich ieft ktorzy niewiedzą tey táiemnice álbo *mysterium* piłmá/ ktore ieft práwie kluczem do zamkow wfzytkiego piłmá fwiętego *SarnUzn* F4; *RejAp* 91.

Szeregi: »droga, klucze« (1): A ták toć ieft drogá/ toć fą klucze ku temu Pánu/ ferce fkrufzone á żáłobliwe człowieká nędznego *RejPos* 119v.

»moc i klucz« (1): Vmieemy mocy tákiey y tego kluczá do ták bogátey fkárbnice vżywác *SkarKaz* 207b.

a) *O pograniczu, peryferyjnych twierdzach obronnych* (5) : podniefzly sye barfo poniewasz poddeptaly pod fwoye nogy klvcz Chrzesczyansky y pomalim czaffie niebilo ym dofficz na moldawfkiej Ziemy ale sye miely y wzily Bvdzin *LibLeg* 11/56.

klucz do czego (1): S tey ftrony tey rzeki Nerwy/ mocne Miáftho y Zamek/ tegofz imieniá Nerwá/ który był do Liffland kluczem. *KwiatOpis* A4v.

klucz czemu [= *do czego*] (3): pułczyłyfczie pogani pyerwej wMoldawfka zyemie y rofrvfchily wrota y zlomyly klvcz wfchem ziemia^m Chrzefczyanfkym *LibLeg* 11/55v, 11/55, 56.

Szeregi: »kłotka i klucz« (1): a pogany [...] rofrvfchily klotke y zlomyly klvcz Moldawfky y fczith wfchem Chrzesczyanskym zyemiam. *LibLeg* 11/56.

»wrata i klucz« (1): ta nafcha zyemia moldawfka bila tim ziemiam vengierfkicy y polfkicy wrota y klvcz. *LibLeg* 11/55.

a. Zamknięcie, zabezpieczenie (18) :

W charakterystycznych połączeniach: *klucz(e) spolny, trzy (9); klucz(e) gospodarza, senatorow (3),*

Zwrot: »schować, chowany pod kluczem; chowany, chowanie za kluczem« = (*ob*)*servare sub ctavibus JanStat* [szyk zmienny] (1 : 8; 3 : 1): *UstPraw* G2v; *ActReg* 40; O chowaniu téyze Korony dokładniej, zá pieczęcią y kluczmi Senatorów.. *SarnStat* 356; Księgi Akt pod trzemi kluczami niecli będą chowané. *SarnStat* 748, 20, 356, 363, 538, 744 (11).

Szereg: »pieczęci i klucze« [szyk 4 : 1] (5): y tego przépomniawszy ze Korona zapieczęciami y Kluczami [...] Senatorow według Constitutiey miała bydz chowana *ActReg* 40; *SarnStat* 20, 356 [2 r.], 363.

Wyrażenia przyimkowe: »pod [czyj] klucz« = *na czyjś odpowiedzialność, dozór (2)*: Włodarz pod fwoy klucz ma zboże z gumná przyymować/ á z fwego chowania przedawcy pod iego klucz zaraz wydawác *GostGosp* 46.

»pod [czyim] kluczem« = *na czyjś odpowiedzialność, pod czyimś dozorem (3)*: Klucznik w piwnicach y we wfzem zawárciu/ pod fwym kluczem/ ma bydz ochędożny *GostGosp* 54, 20, 88.

b. Dostęp do czegoś; symbol nieograniczonej nad czymś władzy [w tym: w pl (144)] (183) :

klucz czego (2): Y włożę klucz domu Dawidowego ná ramię iego/ że odemknie/ á nikt nie zámknie *BudBib Is* 22/22 [przekład tego samego tekstu] *WujNT* 69.

klucze od czego (5): *KromRozm III* M4v; *BielRozm* 6; Té wfzytki rzeczy do wierności Królów fwych Polacy [...] powierzáią: y ná znak tego klucze od zamków, miast, *folenniter* przy Koronáciiey Burmiłtrzowie im oddáią. *SarnStat* 106. *Cf Wyrażenie*.

Zwroty: »klucze (od)da(wa)ć (*a. wzdac*), położyć (*a. włożyć*), zlecić; danie kluczy« = *oddać siebie i własne dobro komuś w opiekę; dare clavem PolAnt* [szyk zmienny] (6 : 2 : 1; 1): Otoż ci iuz oddawam/ klucze do wfzytkiego Bądz ze wiernym szafarzem/ iuz dobra moiego *RejFóz* C2v, C2; *KromRozm III* M4v; *BielKron* 405; *BudBib Is* 22/22; A Bernárdyn był nád nimi iáko Stároftá/ ktore^{mu} Stárfzy bráctwá/ klucze y wfzytko gofpodárftwo zlecił. *SkarŻyw* 461; *GostGosp* 54; Iáko przełożonemu mieyfkiemu y gofpodarzowi domowemu/ dániem kluczy/ zwierzchność nád miátem ábo nád domem zleciáią. *WujNT* 69, 69; *SarnStat* 106.

»klucze położyć, od siebie dać« = *zrzec się opieki nad gospodarstwem (1 : 1)*: Przyydzie mi klucze położyć/ lámey precz iechác/ Domu rodziców fwych miłych wiecznie zaniechác. *KochTr* 7; *GostGosp* 54.

»wziąć [komu] klucze« = *przejác coś na własność, zagarnác (1)*: Szwed w bęben tłucze/ Radby nam wziął od zamkow (Inadz) Inflanckich klucze. *BielRozm* 6.

Wyrażenie: »klucze od miasta, miejskie« [szyk 2 : 2] (3 : 1) : *KromRozm III M4v*; tam od miełczczán przyimował przyięgę zá wierność y pośłufzeńtwo/ gđzye mu theż y mieyłkie klucze położyli *BielKron 405*; do tego łie podał/ áby ze wśytkiey licžby Miełczczánow/ łześć namoźnieyłzych [...] klucze od Miálthá w rękach łwych trzymáiąc/ pod iego moc y wołá byli poddáni. *Phil D*; *SarnStat 106*.

Przen: *Symbol nieograniczonej władzy Chrystusa nad Kościołem, nad grzesznym człowiekiem; pełnomocnictwo zostawione przez Chrystusa swoim zastępcom na ziemi wraz z nałożoną na nich odpowiedzialnością za losy Kościoła i wychowanie religijne jego członków [Piotrowi i jego następcom – papieżom (zwierzchnictwo nad Kościołem, moc rozgrzeszania), apostołom i ich następcom – kapłanom (moc rozgrzeszania)] [w tym: w pl (133)] (170) : KromRozm III M5, N*; przedłye Papież Papieżem łełt/ y bęđłe: Klucze kościelne ma/ Klucznikiem łełt: tymi kluczámı on potłucze wśytki przećiwniki łwoie *OrzList h3, h3 [2 r.]*; *OrzRozm G4v*; Podobno wiedzłł ten Pan łż [...] thy klucze łego łwłęte łemu z rękı wydzieráć miano. *RejAp 38v, 16v. [2 r.]*, 77 *marg, 77v [2 r.]*, 165; *RejPos 120, 302, 302v [2 r.] 303*; Drzwi krolełtwá niebiego [!]/ przez grzech nam zamknłone bywáią: Przez klucze tedy rozumie łie nam moc/ ktorá tę zaporę odeymłıá/ to łełt/ ktorá grzechy bywáią odpufzczáne. *WujJud 86v*; *WujJudConf 84v, 85v, 88v*; *RejPosRozpr c*; *SkarJedn 102, 122, 340*; *Y tobie dam klucze [Matth 16/19]*. Przez te klucze/ rozumie łię nawyźłza zwierzchność y przełoźeńtwo dáne Piotrowi nád wśytkim kościółem *WujNT 68, 69*.

klucze czego (43): RejAp 166; BiałKat 336; Wiedzác tedy w kościelie Chrzełćłjáníłkim/ być klucze rozwiázania y záwiázania grzechow kazał łobie po łługę kościółá Boźego Kapłaná *BiałKaz M4, B4*; *WujNT Apoc 1/18*. *Cf* »klucze kościółá«, »klucze krolełtwá«.

*klucze czego [= bęđące czym] (1): Piotrá do Rzymu [...] połłác raczył/ łáko Hetmáná woylká łwego: ktery napierwłzy w Rzymie/ klucźmi Ewáníelıey łwoıey wrotá krolełtwá niebiełskiego otworzył *SkarŻyw 361*.*

klucz(e) do czego (10): RejPos 314; BudNT Apoc 1/18; ktery [*Chrystus*] teź ma klucz do żywotá/ y do łmierćı. *NiemObr 153; SkarKaz 81b*. *Cf* »klucze do krolełtwá niebiełskiego«.

klucz(e) od czego (5): Dáley powıeđáć Pan raczył/ łż ła mam klucz od pieklá y od łmierćı. RejAp 16, 15. Cf »klucze od krolełtwá niebiełskiego«.

klucze ku czemu (1): Abowıem wyznawamy łż w papyeltwıye yełt prawdźıwe łwłęte píłmo/ prawdźıwy krzełt/ [...] prawdźıwe klucze ku odpufzczányu grzechow *KromRozm I 14*.

W charakterystycznych połączeniach: klucz(e) Chrystusowe, mocny (3), prawe, wierny (2); klucz(e) (do) pieklá (od pieklá) (7), do skarbu, (do) łmierćı (od łmierćı) (5), do żywota, ku odpuszczaniu grzechow, owczarnı, rozwiązania (grzechow) (5), z(a)wiązania (grzechow) (6), ziemie; kluczow bronıć, nie wydrzeć (2), używáć; klucze nosıć, wydzieráć; klucźmi (roz)więzowáć (związany) (3).

Zwroty. »klucz(e) da(wa)ć (a. oddáć, a. podáć); klucz(e) (na-, od-, po)dane(-y)« = *dare claves Vulg [w tym: o Piotrze (42)] [szyk zmienny] (36; 21): OpecŻyw 56v; TarDuch B2v; KromRozm I E4; MurzHist S; MurzNT 81; KromRozm III M3v, M4v [2 r.]*, N, N2v; *KrowObr 29v*; tam Káplán łáđźı wśytkie Cefárze/ j Krole/ niepośłufznym piekló/ á pośłufznym łobie niebo otwieráiąc/ klucźmi od Páná Kryłtułá Stanowı Kápláníłkiemu dánymi *OrzRozm G4v; RejAp 16v, 77, 166, Ee; RejPos 299*

marg, 299v, 300v, 302 *marg*, 302v [2 r.]; Nie máíz tego v S Máttheufzá w káp. xvj. żeby wŷyŷtkim wobec Apoŷtołom obiecał Pan Bog klucze dáć ále lámemu tylko Piotrowi obiecał *WujJud* 87, 6, 82v, 84v, 86 [2 r.], 87 (11); Z ktorych fłow iáwnie fie pokázuiie że inákŷzych kluczew Pan Chriŷtus Apoŷtołom ŷwoim nie podał iedno náukę o Pokućie y wierze prawdziwey. *WujJudConf* 87v, 84v; *SkarJedn* 56, 66, 67 [3 r.], 78, 339; *CzechEp* 172; *NiemObr* 27, 29, 37; *ReszList* 151; *LatHar* 286, 431 [2 r.]; *WujNT* 64, *Matth* 16/19, s. 68, 76, 349, *Zzzzz2*, *Aaaaaa4*; *SkarKaz* *Oooo2b*.

»klucz dzierzeć« (1): O nędzny kluczniku otho ŷłyŷyŷíz iŷ lám ten Pan then klucz dzierży/ á nie otwiera im iedno wiernym ŷwoim *RejAp* 39.

»klucz(e) mieć« = *habere clavem(-es)* *PolAnt*, *Vulg* [szyk zmienny] (29): *RejKup* o7, x3v [2 r.]; *KromRozm II* ov; *KromRozm III* M5, M5v, P6; Więć teŷ y przywileie tám niewiem fkađ máia/ Ze łobie ŷpołu grzechy w zaiem odpuŷzczáia/ Powiedáiać: y klucze ty od Bogá máia/ Iŷ komu chca tu wolno niebo otwieráia. *RejWiz* 181; *OrzList* h3; *OrzQuin* X; *RejAp* 15, 16 [2 r.], 38, 38v [4 r.] *Ee3v*, *Ff*; *RejPos* 119, 314; *BudNT Apoc* 1/18, 3/7; *NiemObr* 153; *WujNT* 133, *Apoc* 1/18, 3/7; Niechćiał tego nierządu Chryŷtus/ áby káždy do ŷkárbu iego klucze miał: ále áby z ręku ŷwoich ftaŷŷyŷ obroku pátrzył *SkarKaz* 81b.

»klucze obiec(ow)ac« [w tym: o Piotrze (5)] [szyk zmienny] (4): *WujJudConf* 87; *SkarJedn* 64; Spowiedź zálie zálecono/ [...] kiedy Piotrowi klucze/ á Apoŷtołom wŷyŷtkim moc wiázania y rozwiázania obiecowano. *LatHar* 109; *WujNT przedm* 36.

»kluczmi (kluczem) otworzyć (a. otwierać), odmykać (a. odemknać); kluczem otworzony; klucze, ktoremi odmykaja« [szyk zmienny] (6 : 3; 1; 1): *RejKup* y4v; *OrzQuin* N, X, Xv; *RejAp* 39; A toć ŷa ty klucze ktoremi nam zámykáia y odmykáia fortkę á przyŷtęp do Pána náŷzego/ á vkázuiá nam drogę y wiázania y rozwiázania náŷzego. *RejPos* 119; Zaden tedy wrzędny Páŷterz áni Káplán w Owczárni Páńŷkiey nie ieŷt/ ktoryby nie wŷedł przez drzwi iemu kluczem otworzone przez Piotrá/ ktoremu tá Owczárnia zwierzona *WujJud* 30v; *SkarŻyw* 166, 361; *WujNT* 429; *KlonWor* 49.

»poruczyć klucze; klucze poruczone« [szyk zmienny] (2; 1): *KromRozm II* o2v; *RejAp* 16; A iŷ to właŷny wrząd był Piotrá ŷ. iáko páŷterzá nawyŷŷe⁸⁰/ áby on napierwey ták Pogánom iáko y Sámárytanom [...] kluczmi łobie poruczonemi niebo im odemknał *WujNT* 429.

»kluczami władać« (1): ták teŷ y tych czáłow potrzebá ná mieyŷcu Piotrowym/ tákiego ko⁸⁰ vpátrowáć/ ktoryby oŷobliwá mocá/ y zwierzchnoŷćia/ między inŷzymi/ yprzed inŷzymi/ kluczámi tymi [królestwa niebieskiego] władał *NiemObr* 29.

»klucze wziąć, brać« (2 : 2): *KromRozm III* M8v; *SkarJedn* 68, 339; Błogóŷławionyŷ ieŷt ŷynu gołębice [= *Piotrze*]/ ktoryŷ wziął klucze kroleŷtwa niebieskiego od Pána. *SkarŻyw* 595.

»kluczmi zamykać« (1): Tedy ma ten Piotr klucze y Owczárnia/ którá tymi kluczmi otwiera y zámyka? *OrzQuin* X.

»kluczow się zwierzyć; zwierzone klucze« (1; 2): Myáły być zwyerzone Pyotrowi klucze koŷcyoła/ y owŷŷem zwyerzone mu ŷa klucze kroleŷtwa nyebyeŷkyego *KromRozm III* M8v; *RejAp* 39.

Wyrażenia: »klucz Dawidow« [nawiązanie do klucza od ŷwiátydni Dawidowej *Is* 22/22] = *clavis David* *PolAnt*, *Vulg* (5): *KromRozm II* ov; Wnidźmyŷ w imię Boŷę pod ten Krzyŷ/ w tę wieŷę/ [...] przez

fórtkę/ którą nam łam Pan Kryſtus/ przez Krzełt ſwięty otworzył/ kluczem Dawidowym onym/ który co zámyka/ tego nikt nie otwiera *OrzQuin* N; *RejAp* 38; *BudNT Apoc* 3/7; *WujNT Apoc* 3/7.

»klucze kościelne, kościoła« = *clavis Ecclesiae JanStat* (6 : 2): O kluczach kościelnych to ieft o roſgrzeſzeniu. *SeklKat* C3, Xv; *KromRozm III* M8v; *OrzList* h3; *WujJudConf* 152v; *KarnNap* C3v; *WujNT* 76; *SarnStat* 897.

»klucz(e) krole(w)stwa (niebieskiego *a.* Bożego), od krolestwa niebieskiego, od nieba, do krolestwa niebieskiego, do nieba, niebieski(e), nieba (*a.* niebiosow), niebieskich przybytkow« = *claves regni caelorum Vulg* (31: 1 : 2 : 1 : 3 : 3 : 4 : 1): A iá tobie mowię ijżes ty Piotr/ twardá ſkala a na tey opoce zbuduję koſciol mój/ a dám tobie klucze krolewftwa niebieſkiego/ a tzo koli zwiążeſ na ziemi/ będzie zwiążáno ij na niebieſiech *OpecŻyw* 56v; *TarDuch* B2v; Kupiecz powiedá Bjſkupowi yż mu łacno medrowacz bo też ma Klucze do Nieba. *RejKup* x3v, x3v; *KromRozm I* E4; *MurzHist* S; *KromRozm II* o2v; *KromRozm III* M3v, M4v, M8v [2 r.], P3v, P6; Sam Pan ma klucz niebieſki. *RejAp* 38v *marg*, 16 [2 r.], 38v, Ee3v, Ff; *RejPos* 119, 299v, 300v; *BiałKat* 133v *marg*; *KuczbKat* 80; *WujJud* 6, 84v; *WujJudConf* 84v; O błogoſławiony wrotny niebieſki/ ktoremu klucze niebieſkich przybytkow ná wolá dáią. *SkarJedn* 66; Przeto nie máła ieft roznoſć/ iż Piotrowi dáne ſą klucze nie iednego niebá/ ále wielu niebioſow. *SkarJedn* 67, 64, 67 [2 r.], 68, 78; *SkarŻyw* 595; *NiemObr* 27, 29, 37; *ReszList* 151; *LatHar* 431 [2 r.]; *WujNT przedm* 36, s. 64, *Matth* 16/19, s. 133, Zzzzz2.

»klucz(e) Piotra, Piotrow« [*szyk* 3 : 1] (3 : 1): Ieſli ſtárſzy twoi Duchowni/ iednoſci y miłoſci kościelney nie chcą/ odſtąp odnich ſłuſznie [...]: miety ie zá ludzie inney wiary [...] zá ty ktorzy ſię zle ná vrzędy Duchowne krom kluczy Piotrá S. wdárli *SkarJedn* 385, 368; Orzeł poſłał do Struſá/ co klucz Piotrow noſi (*marg*) Papięz (—) *BielSen* 6; *KlonWor* 49.

Szeregi: »klucz a łańcuch« (3): Klucz á łańcuch zwiążania márníego kfiążęciá tego nic inſzego nie możemy rozumieć/ iedno on klucz zwiążania y rozwiáżania dány zwolennikom Páńſkim *RejAp* 166, 166 *marg*, Eev.

»klucze i (a, albo) moc« [*szyk* 2 : 2] (4): iedno ty mnie to odpuſć/ á rozwięz mie wedle mocy á wedle kluczew ſwoich. *RejPos* 302v, 299 *marg*, 302v; *WujJud* 88.

»nawyzsze pasterstwo i klucze« (1): Y przeto nawyzſzego Páſterſtwá y kluczy Piotrowi S. ácz zá żywotá tego obiecał ále ich nie oddał/ áz po ſmierci ſwey *SkarJedn* 56.

»klucze i rozwiáżanie« (2): Práwe klucze y rozwiáżanie práwe. *RejPos* 302v *marg*, 120.

»klucze i węzły« (1): A ia iuz ciebie rozwięzuię z onego vpadku thwoiego y s przekłęcia twoiego/ w imię ſwięte iego. A toć ſą mocne klucze y mocne węzły zwiążania y rozwiáżania człowieká nędznego *RejPos* 120.

»klucze a władza« (2): Czego by ſye [*Piotr*] był nigdy nye ważył/ gđzye by był tych kluczew á władzy z wyádomoſcyá wſſech inych ápoſtołow od páná nyemyał. *KromRozm III* M5; *ReszList* 151.

a. *Insignia władzy papieskiej* (6) : Widaſ gdy ſwięte maluyá Iż kaźdému przipiſuyá Aby ſię ſtym okazali Iako tu na ſwiećzie ſtali Wjdzis yz Piotr s Kluczem ſtoy Ieżi Mieczem/ Koniem/ Broy. *RejKup* t7; Mam Liſt taky odpapieża A pewniejſy nyż zła wieża Na pieczeczy ołowianej Klucze y Korona nanej *RejKup* t7v, v2; *CzechEp* 371; *NiemObr* 153; *BielSen* 11.

2. *Zespół majątków ziemskich; fundi fructuosissimi a. nobilissimi a. optimi, latifundium, pagus Cn (17) : Castellatim. Od zamku/ do zamku/ od kluczá do kluczá. Mącz 40b; Sonnenburg. Bárzo bogáty Klutz. KwiatOpis B4.*

W połączeniu z nazwą (2): Grubin Klutz. KwiatOpis [C2], C.

W połączeniach szeregowych (9): Poczynáią fie Lándwoythowftwá álbo Klucze/ możesz y ftároftwem názwác/ Miáftá/ y Zamki w Wirlándyey. KwiatOpis A4; Tu nieoznáyemuię áni wypifuię Komor/ to ieft/ dworow/ áni mnieyźzych vrzędow/ którą wźyftkie źiemice ze wźyftkimi Kluczámi/ Stároftwy/ Miáfty/ Zamkámi/ Dworámi/ y wźelákimi vrzędámi [...] Mołkvićin [...] pośiadł. KwiatOpis B, B4, Cv, [C2], [C2]v [2 r.], Dv; GostGospPon 168.

Szereg: »zamek i klucz« (3): Wefenborch. Zamek y klucz. KwiatOpis A4v, Cv, [C2]v. [Ponadto w połączeniach szeregowych 8 r.].

3. *Podpora w kształcie rozwidlonej u góry źerdzi; tu w funkcji n-pers (1) : ponim [Tachtamisie] był Schatybek ponim Temiráfchaák to ieft chromy/ Miechowitá go zowie akłzakkutlu/ to ieft żelázny klucz bo miał łczudło żelázne BielKron 439v.*

4. *Zestawienie w funkcji n-loc: »Witułtowy klucz« (1) : w gáiu zász łofnowym Zdróy możny bije/ który tákże Witułtowym Kluczem po dźiś dźieñ zowá KochJez B3.*

ZCh